

The Vision of the Waiting Community in the Thought of Ayatollah Khamenei

Rahim Kargar¹

Received: 21/12/2020

Accepted: 30/12/2020

Abstract

This paper, entitled "the vision of the waiting community in the thought of Ayatollah Khamenei", examines and analyzes the views and thought of the Supreme Leader of Iranian Revolution about the ideal future of the waiting community and its prospects and vision. Using the method of compiling a vision and collecting information in the form of library method, this paper describes and analyzes the narrative-rational data and provides a favorable model of the waiting community. In order to achieve the vision of the ideal community in his thought, the data have been analyzed in two sections. The first section is the fundamental ideology, which includes the basic values and goals (existential reason). The second section is the future of the vision, which includes daring goals and a vivid description of the future. In the thought of the Supreme Leader of the Revolution, the vision of the waiting community is: the society and the Islamic state moving towards goodness, justice and empowerment with high hope, readiness and dynamism to approach the grounds of the reappearance and victory of Imam Mahdi (a) and play an important role in global developments and the formation of a new Islamic civilization.

Keywords

Vision, the waiting community, fundamental goals, daring goals, main values.

1. Assistant Professor, Islamic Sciences and Culture Academy, Qom, Iran. r.karegar@isca.ac.ir

* Kargar, R. (2020). The Vision of the Waiting Community in the Thought of Ayatollah Khamenei. *The Quarterly Journal of Mahdavi Society*, 1(2), pp. 62-85. Doi: 10.22081/jm.2020.59678.1024

چشم‌انداز جامعه منتظر در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای حفظه الله

رحیم کارگر^۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۱

چکیده

این مقاله با عنوان چشم‌انداز جامعه منتظر در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به بررسی و تحلیل آرا و اندیشه رهبر معظم انقلاب در مورد آینده مطلوب جامعه منتظر و دورنما و چشم‌انداز آن پرداخته است. در این مقاله با بهره‌مندی از روش تدوین چشم‌انداز و گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای، به توصیف و تحلیل نقلی-عقلی داده‌ها پرداخته و الگوی مطلوب از جامعه منتظر را به دست داده است. برای دستیابی به چشم‌انداز جامعه مطلوب در اندیشه ایشان، داده‌ها در دو بخش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند؛ بخش اول، ایدئولوژی بنیادی که شامل ارزش‌های بنیادی و اهداف بنیادی (دلیل وجودی) است؛ بخش دوم، آینده چشم‌اندازی که شامل بی‌هنگ‌ها (=اهداف جسورانه) و توصیف زنده آینده است. در اندیشه رهبر معظم انقلاب، چشم‌انداز جامعه منتظر، عبارت است از: جامعه و دولت اسلامی در حال حرکت به سمت صلاح و عدالت و توانمندی؛ با امید و آمادگی و پویایی بسیار بالا برای نزدیک کردن زمینه‌های ظهور و نصرت امام زمان علیه السلام و ایفای نقش مهم در تحولات جهانی و شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی.

کلیدواژه‌ها

چشم‌انداز، جامعه منتظر، اهداف بنیادین، اهداف متهورانه، ارزش‌های اصلی.

1. r.karegar@isca.ac.ir

۱. استادیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم، ایران.

* کارگر، رحیم. (۱۳۹۹). چشم‌انداز جامعه منتظر در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای حفظه الله. دوفصلنامه علمی -

Doi: 10.22081/jm.2020.59678.1024

تخصصی جامعه مهدوی، ۱(۲)، صص ۶۲-۸۵.

مقدمه

عصر غیبت کبرا - به رغم همه مشکلات، چالش‌ها، محرومیت‌ها، گمراهی‌ها، سختی‌ها و فتنه‌ها - دوران تشکیل جامعه منتظر است. در این جامعه، عموم ارتباطات و اقدامات مردم، بر اساس فرهنگ انتظار و آینده‌نگری دینی تعریف شده است و آنان، بر اساس این فرهنگ متعالی برای تحقق اهداف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی خود می‌کوشند و جامعه و محیط را در جهت و مسیر آرمانی خود (جامعه موعود مهدوی) با محوریت انتظار سازنده و پویا قرار می‌دهند.

جامعه منتظر در حرکت دینی و تاریخی خود، با ترسیم یک چشم‌انداز روشن از آینده، برای استقرار حاکمیت الهی و ارزش‌های انسانی تلاش می‌کند و برای تحقق آن، برنامه‌ریزی و اقدام می‌نماید؛ به همین سبب، این دوران می‌تواند برای منتظران، بعد تکاملی و تربیتی خاصی داشته باشد که در آن، امید به آینده‌ای روشن، قدرتمندی و توانمندی سیاسی - نظامی، آگاهی‌های حکیمانه و با بصیرت و دینداری سخت و پرزحمت، مؤلفه‌های اصلی به شمار می‌رود. از طرف دیگر جامعه منتظر، جامعه‌ای است که می‌تواند زمینه‌ساز انقلاب جهانی مهدوی، برپادارنده جامعه عدالت‌طلب و حق‌گرا و تشکیل‌دهنده جبهه جهانی صالحان و مستضعفان باشد. این جامعه، نیازمند چشم‌انداز روشن و الهام‌بخشی است که در آن، اهداف اصلی و بنیادین خود را بر پایه حاکمیت حجت الهی و ارزش‌های دینی قرار دهد و بر اساس آن، سیاست‌گذاری و اقدام کند. بر اساس روایات مهدوی، «جامعه منتظر قبل از ظهور، جامعه‌ای است که مهیای ظهور امام عصر است و مهم‌ترین ویژگی آن، بلوغ اجتماعی می‌باشد» (سهرابی، ۱۳۸۹، ص ۱۹۵). تحقق این وضعیت، نیازمند تأمل و اندیشه‌ورزی آینده‌پژوهانه می‌باشد که درصدد تصویرپردازی الهام‌بخش و آرمانی از آینده موعود و مطلوب یا آینده‌های نازل‌تر آینده موعود (جامعه منتظر) است.

نگاه آینده‌نگر دینی در عصر غیبت کبرا، تحت عنوان «نظریه انتظار»، ارائه شده است و جامعه‌ای که از این نظریه پیروی می‌کند، جامعه منتظر نامیده می‌شود. این جامعه، همواره رو به آینده‌ای روشن و قطعی و صادق دارد و اصلی‌ترین برنامه‌ها و سیاست‌هایش

را در راستای آن قرار می‌دهد. جامعه منتظر، جامعه‌ای ملی، یا منطقه‌ای و یا جهانی است که نه تنها چشم‌به‌راه آینده موعود است، بلکه خود نیز در همان راه و مسیر گام برمی‌دارد و نه تنها گرایش و میل عمومی به آن سمت دارد، بلکه کنش‌ها و عملکردها و رویکردهایش نیز در همان جهت و راستا قرار دارد. جامعه منتظر، نمونه و مدل کوچک‌تر و نازل‌تر جامعه موعود جهانی است که وعده تحقق آن از سوی ادیان آسمانی به پیروانش داده شده است.

این انتظار – که می‌توان از آن با عنوان نظریه انتظار هم یاد کرد – آفریننده و دربردارنده آرمان والا و گران‌قدری است که پیش‌ران و موتور محرک بیشتر برنامه‌ها و راهبردها و فعالیت‌های اساسی و مهم زندگی بشری است؛ چنانکه از دیدگاه رهبر معظم انقلاب: «بدون آرمان، نه می‌شود درست زندگی کرد و نه تلاش انسان، منضبط خواهد بود. باید آرمان و خط روشن و افق واضحی در مقابل وجود داشته باشد که به انسان جهت بدهد» (خامنه‌ای، ۱۹/۲/۱۳۸۴) و «آرمان‌گرایی در اسلام و گرایش به سمت قله‌ها و اوج‌ها و آرمان‌ها، یک چیز قطعی و حتمی است» (خامنه‌ای، ۶/۱۰/۱۳۹۹).

نظریه انتظار، دربردارنده منطق درست زندگی و معنابخش تصمیمات و اقدامات بشر است که می‌تواند او را به سرمنزل مقصود و مقصد نهایی تاریخ سوق دهد و تصویری راستین و صادق از آینده ارائه دهد. انتظار، یکی از مهم‌ترین و پرارزش‌ترین وظایف شیعه در عصر غیبت موعود جهان است. این نظریه تاکنون به صورت مدون و منقح به رشته تحریر در نیامده و نیازمند این است که با پژوهش‌های مختلف و جدی، ابعاد مختلف آن بیان گردد و به صورت یک سازه معرفتی نظام‌مند و روش‌مند، ارائه شود. در این راستا یک بُعد کمتر بیان‌شده نظریه انتظار، چشم‌انداز مطلوب خود جامعه منتظر است و سؤال اصلی این مقاله نیز این می‌باشد که: چشم‌انداز جامعه منتظر در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای چیست؟

مباحث نظری تحقیق

انتظار فرج یعنی چشم به راه بودن، همراه با امید و بسترسازی برای پیروزی نهایی حق بر

باطل، گسترش جهانی صلح، عدالت و ایمان اسلامی و استقرار دولت حق در سراسر گیتی به دست مهدی موعود (صدر، ۱۴۰۲، ج ۱، ص ۲۹۱). انتظار «به حالت روانی کسی گفته می‌شود که از وضع موجود، خسته شده است و برای ایجاد وضع بهتری تکاپو و تلاش می‌کند» (مصطفوی، ۱۳۷۱، ص ۶۶). در اصطلاح «امید به آینده‌ای که در آن ظلم، بی‌عدالتی، تبعیض و زشتی نباشد و جهان از آن‌ها رهایی یافته و عدالت گسترتری بر گیتی حاکم باشد» (صدر و همکاران، ۱۳۸۴، ج ۲، ص ۳۵۳).

جامعه منتظر، جامعه قبل از ظهور است که آحاد آن جامعه، در انتظار و چشم‌داشت تغییر بزرگ و تحقق جامعه موعود هستند و برای تحقق آن، تلاش می‌کنند. به عبارت دقیق‌تر، جامعه منتظر، جامعه‌ای است که افرادش با حاکم کردن فرهنگ انتظار در جهت تحقق یا همانندی با جامعه موعود مهدوی، فعالیت می‌کنند و سبک زندگی و برنامه‌ریزی سیاسی-اجتماعی خاصی دارند که مبتنی بر باورداشت مهدویت و انتظار پویا و سازنده است.

انتظار ظهور منجی در کهن‌ترین ادوار تاریخ ریشه دارد و علاوه بر ادیان و مذاهب، بسیاری از مکتب‌های فلسفی، عرفانی و اجتماعی نیز به ضرورت یا حقیقت آن قائلند؛ اما در هیچ کدام از آن‌ها بحث انتظار و منجی به اندازه مکتب تشیع پایدار، روشن و پویا نبوده است. شیعه که از همان ابتدا دل در گرو مکتب علمی و عملی اهل‌بیت گذاشته بود، غم‌بارترین دوره‌های تاریخی خود را به پشتوانه انتظار فرج پشت سر گذاشت و مرحله به مرحله راه پیمود، تا سرانجام در چهاردهمین قرن اسلامی موفق شد انقلابی بزرگ برای ایجاد مقدمات ظهور منجی به راه اندازد؛ انقلابی که تمام رنج‌ها و سرزنش کشیدن‌های گذشته را معنا می‌کرد و نشان می‌داد که یکی از نایبان عام امام غایبی که شیعیان از اوصافش می‌گویند، علم بر دوش گرفته و چنین تحول بزرگی را در صحنه جهانی پدید آورده است. پیروزی انقلاب اسلامی ایران، با رهبری هوشیارانه و خردمندانه امام خمینی علیه السلام نقطه عطفی در جهان اسلام به شمار می‌آید. درست، چهارده قرن پس از بعثت آخرین پیامبر الهی صلی الله علیه و آله مردی مبارز، آگاه، توانمند و اصلاح‌گر، رهبری توده‌های مظلوم و رنج کشیده و بی‌پناه ایران را بر عهده گرفت و با الهام از سالار

شهیدان علیهم‌السلام و برداشت صحیح از انتظار، به مبارزه با حاکمان جور و فساد پرداخت. قیام اصلاح طلبانه امام خمینی علیه‌السلام تبلور و نماد انتظار مردم برای ظهور نجات‌دهنده مستضعفان و ستم‌پیشگان از دست دنیامداران فاسد و ستمگر بود. «نقش امام خمینی، به‌عنوان یک کانون مرکزی برای رهبری انقلابی، پژواکی از انتظار مداوم مردمی برای ظهور دوباره امام دوازدهم را در خود داشت؛ امامی که مدت‌ها قبل، از انتظار پنهان گشته بود، تا در زمانی که یک اسلام کامل - عنوان مقطع نهایی سیر تاریخ - پدید آید، او بار دیگر به جهان مرئی بازگردد» (اسکاج پل، ۱۳۷۷، ص ۲۰۶)؛ به همین سبب، نگاه به انتظار از منظر چشم‌اندازی بسیار مهم و راه‌گشا است.

مقاله حاضر بر اساس رویکرد تصویرپردازانه و هنجاری (روش چشم‌انداز) در آینده‌پژوهی تدوین شده و تجزیه و تحلیل اطلاعات بر اساس تحلیل محتوای کیفی است. چشم‌انداز که از آن به دورنما، منظر، آینده متصور یا آینده آرمانی و مطلوب نیز تعبیر می‌شود، توصیفی است از شرایط آینده و به عبارتی، تصویری است از وضعیت آینده یک مجموعه، زمانی که به اهداف و استراتژی‌های خود دست یافته باشد. چشم‌انداز، اساسی‌ترین بیانیه ارزش‌ها، آرزوها، و هدف‌های هر موجودی است که باید جایگاه کنونی و آتی او را مشخص کند و نقشه راهی از آینده را ترسیم نماید. چشم‌انداز را می‌توان به درخت تناوری تشبیه کرد که ریشه‌اش، جهان‌بینی بنیادین، و شاخ و برگش، آینده تخیلی است. جهان‌بینی بنیادین ثابت می‌ماند؛ درحالی که آینده خیالی چیزی است که آرزوی آمدن، محقق کردن، یا خلق نمودن آن را داریم (میرشاه ولایتی، ۱۳۸۸، ص ۱۶).

مفهوم چشم‌انداز بر این باور استوار است که آینده، علت وجودی حال است و راهی است برای همگان، تا کنترل آینده خویش را به دست گیرند. به عبارت دیگر به گفته گوده: هدف تفکر بر پایه چشم‌انداز، روشن ساختن گزینش‌های حال در پرتو آینده ممکن است. چشم‌انداز، یک افق ذهنی برای مدیران ایجاد می‌کند و از این طریق مبنای جهت تصمیمات روزانه تا بلندمدت قرار می‌گیرد. چشم‌انداز، لازم است سنتز یا ترکیبی از داده‌های نرم و سخت سازمانی باشد؛ یعنی خلاقیت، شهود، اسناد

و فراوری‌ها را شامل شود (احمدی، ۱۳۹۴، صص ۱۹۴-۱۹۶).

اندیشه‌ورزان و آینده‌پژوهان در قالب تعابیر گوناگونی از چشم‌انداز یاد کرده‌اند. برخی از آن‌ها چشم‌انداز را روشنگر راه دانسته و شناخت چشم‌انداز را به‌مثابه ارزش فرهنگی عنوان کرده‌اند. می‌توان رایج‌ترین توصیف‌های چشم‌انداز را چنین برشمرد: چشم‌انداز بیان سازمان یافته و نیرومند جایگاهی است که فرد، ملت یا سازمان باید به آنجا برسد. چشم‌انداز تصویری شفاف و عمیق از مسیر و هدف فرد یا گروهی است که رسیدن به آن را قصد دارند. چشم‌انداز ترکیب درک مشترک از موفقیت‌های آتی و تمایل رسیدن به آن‌هاست. چشم‌انداز عبارت است از تصویری مطلوب و آرمان قابل دستیابی که منظور و دورنمایی در افق بلندمدت فراوی مدیریت عمومی جامعه قرار می‌دهد و دارای ویژگی‌های جامع‌نگری، آینده‌نگری و ارزش‌گرایی و واقع‌گرایی است (مینی‌دهکردی و رضایی میرقاند، ۱۳۸۵، ص ۶۵).

در اینجا مسئله مهم، عناصر تشکیل‌دهنده چشم‌انداز است. کیگلی ارزش‌ها، مأموریت و اهداف را سه عنصر اصلی تشکیل‌دهنده چشم‌انداز می‌داند و معتقد است که ارزش‌ها، اساسی‌ترین مؤلفه چشم‌انداز را تشکیل می‌دهند. او برای نوشتن چشم‌انداز سه سؤال اساسی را مطرح می‌کند که پاسخ به آن‌ها در واقع، نشان‌دهنده همین سه جزء اصلی است: ۱. سازمان بر پایه چه باورهای متمایزی بنا نهاده شده است؟ (ارزش‌ها)؛ ۲. وضعیت امروز سازمان چیست و فردا می‌خواهد در چه وضعیتی باشد؟ (مأموریت‌ها)؛ ۳. سازمان چه تعهدی دارد و می‌خواهد به کجا برود؟ (اهداف) (خزایی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۴۹۳). در سطح کلان، چشم‌انداز باید بر اساس عناصری چون ارزش‌ها، اهداف و مأموریت‌ها نوشته شود که ارزش‌های آن، شامل نیات استراتژیک رهبران، ارزش‌های ذینفعان و بازیگران است. اهداف و مأموریت‌ها در سطح کلان نیز از اسناد بالادستی و جهت‌گیری‌های جهانی به دست می‌آیند.

لیتون، چشم‌انداز را ترکیبی از مأموریت، استراتژی و فرهنگ می‌داند؛ در حالی که مأموریت، هدف سازمان است، استراتژی رویکرد اساسی برای دستیابی به مأموریت است و فرهنگ، همان ارزش‌های سازمانی است که از اهداف و استراتژی‌ها حمایت

می‌کند. مهم‌ترین دیدگاه در این زمینه مربوط به کالینزو پوراس است که دو جزء را برای چشم‌انداز مطرح می‌کنند؛ هویت اصلی و آینده رویایی. او بیان می‌کند که هویت اصلی، شامل ارزش‌های اصلی و هدف اصلی است و آینده رویایی شامل توضیحی واضح و آشکار درباره آینده و اهداف متهورانه است. این دیدگاه چارچوب نظری این مقاله را شکل می‌دهد. البته بررسی‌ها نشان می‌دهد که روش‌های متنوع و مختلفی برای تدوین چشم‌انداز معرفی شده است که با وجود مشابهت‌ها در اصول، برخی تفاوت‌هایی نیز با یکدیگر دارند. برخی از رایج‌ترین این روش‌ها عبارتند از: روش کیگلی، روش لاتام، روش لیندگرن و باند هولد، روش مارتا لیزلی، روش مایلز مونرو (کریمی قهرودی و همکاران، ۱۳۹۲). در این مقاله برای ترسیم چشم‌انداز جامعه منتظر از چارچوب نظری کالینزو و پوراس بهره گرفته خواهد شد.

کالینزو و پوراس هویت اصلی و آینده رویایی را دو جزو اصلی تشکیل‌دهنده چارچوب چشم‌انداز می‌دانند. آن‌ها معتقدند هر گونه چشم‌انداز مؤثری باید دربردارنده هویت اصلی سازمان (کشور). باشد که خود از دو جزء متمایز تشکیل شده است: الف. ارزش‌های اصلی، شامل مجموعه‌ای از اصول و عقاید راهنما؛ ب. هدف اصلی.

اساسی‌ترین دلیل برای وجود سازمان، ارزش‌های اصلی، اصول اساسی و پایدار هستند. ارزش‌های اصلی، به هیچ‌گونه توجیه خارجی نیاز ندارند و برای افراد داخل سازمان از اهمیت و ارزش ذاتی بالایی برخوردارند. این ارزش‌ها معمولاً بین سه تا پنج ارزش کلیدی هستند (خزایی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۴۹۰). جزء دوم از چارچوب یک چشم‌انداز، آینده‌رویایی است که از دو بخش تشکیل شده است: یک هدف متهورانه ۱۰ تا ۳۰ ساله، به علاوه توضیحاتی شفاف و واضح درباره اینکه با دستیابی به هدف چه خواهد شد. در عبارت آینده‌رویایی، تا حدودی پارادوکس وجود دارد؛ از یک سو دربردارنده مفاهیمی مشهود، روشن و واضح و واقعی است و از سوی دیگر، زمانی را شامل می‌شود که هنوز درک نشده است (همراه با رویاها، امیدها و الهاماتش). شناسایی ایدئولوژی اصلی، فرایند اکتشافی است؛ درحالی‌که تنظیم آینده، فرایندی خلاقانه است (خزایی و همکاران، ۱۳۹۴، صص ۴۹۲-۴۹۳). هر چشم‌انداز در فرایند تحول، سه هدف مهم را دربردارد: ۱. تبیین جهت کلی تحول؛ ۲. انگیزه‌آفرینی برای انجام فعالیت؛ ۳. هماهنگ‌کردن اقدام‌های افراد انگیزه‌مند (پی کاتر، ۱۳۸۶، صص ۹۸-۹۹). با توجه به این چارچوب، مؤلفه‌های اصلی چشم‌انداز جامعه منتظر از دیدگاه رهبر معظم انقلاب را بیان خواهیم کرد.

۱. اهداف و ارزش‌های جامعه منتظر

۱-۱. ارزش‌های کلیدی

تفاوت جامعه منتظر با سایر جوامع، بیشتر در ارزش‌ها و اهدافش متجلی می‌شود و این جامعه را می‌توان با اصول و معیارهای منتظرانه و اصلاح‌گرایانه‌اش شناخت. ارزش، مهم‌ترین عنصر چشم‌انداز و طبق تعریف عبارت است از قوانین یا سرمشق‌هایی که به واسطه آن‌ها، سازمان، افراد خود را به رفتاری سازگار با سبک، امنیت، و رشد خود ترغیب می‌کند. ارزش‌های سازمان باید عمده، دیرپای، و دست‌یافتنی باشند. ارزش‌ها را باید به آهستگی تغییر داد. در دنیای به شدت در حال تغییر امروز، این ارزش‌ها باید منبع پایداری سازمان باشند. ارزش‌ها، قلب را به تکاپو وامی‌دارند؛ اما ذهن را نمی‌بندند. در مقابل ارزش‌های مهم برای افراد خود، باید باز برخورد کرد (میرشاه ولایتی، ۱۳۸۸، ص ۷۹). ارزش‌ها اهداف عالی معنادار، پایدار، قابل

دست‌یابی، شفاف و مختصری هستند که قلب افراد را تکان می‌دهند. ارزش‌ها و باورها، اساسی‌ترین مؤلفه سازنده چشم‌اندازند. ارزش‌ها، مقررات یا رهنمودهایی هستند که یک شرکت به پشتوانه آن‌ها اعضایش را به رفتاری هماهنگ با نظم و امنیت و رشد خود وادار می‌کند (خزایی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۴۹۴). در اینجا درصددیم با توجه به تعریف ارزش‌های اساسی، به ابعاد مختلف آن در چشم‌انداز جامعه منتظر در اندیشه رهبر معظم انقلاب پردازیم:

۱-۱-۱. اصلاح فرد و جامعه

یکی از ارزش‌های اساسی جامعه منتظر، صالح بودن فرد و جامعه و اصلاح فراگیر آن برای نزدیک ساختن ظهور است (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۸/۲۳).

۱-۱-۲. حجت و اتمام حجت

بزرگ‌ترین وظیفه منتظران امام زمان علیه السلام این است که از لحاظ معنوی و اخلاقی و عملی و پیوندهای دینی و اعتقادی و عاطفی با مؤمنان و همچنین برای پنجه درافکندن با زورگویان، خود را آماده کنند (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۷/۳۰).

۱-۱-۴. انتظار تغییر بزرگ و عدم پذیرش وضع موجود

انسان منتظر، هیچ نوع رضایت و سکوتی در برابر مفساد و مظالم ندارد و همواره چشم‌به‌راه تحول و تغییر بزرگ و اساسی به دست امام زمان علیه السلام و در سطح پایین‌تر به دست انسان‌های صالح و حق‌گراست. او منتظر است که این فروبستگی کار بشر، این گرفتاری عمومی انسانیت گشایش پیدا بکند (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۵/۲۷).

۱-۱-۵. اطمینان و امیدواری به آینده

یکی از ارزش‌های اساسی جامعه منتظر، حفظ روحیه امید و نشاط و اطمینان به آینده روشن و موعود است که موجب بالندگی و حیات و سرزندگی و شکست‌ناپذیری‌اش می‌شود. وقتی به شما می‌گویند انتظار بکشید، یعنی این وضعیتی که امروز رنجتان می‌دهد و دلتان را به درد می‌آورد، ابدی نیست و تمام خواهد شد. ببینید چقدر انسان حیات و نشاط پیدا می‌کند. این، نقش اعتقاد به امام زمان است (خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۱۰/۱۷).

۱-۶. مبارزه و مجاهده پیگیر

یکی از ارزش‌های مهم و غیر قابل اغماض جامعه منتظر، جهاد و مبارزه مستمر و دائمی با ظالمان و مفسدان و جبهه باطل است. بزرگ‌ترین وظیفه منتظران امام زمان این است که از لحاظ معنوی و اخلاقی و عملی و پیوندهای دینی و اعتقادی و عاطفی با مؤمنین و همچنین برای پنجه درافکندن با زورگویان، خود را آماده کنند (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۱۲/۲۲؛ ۱۳۸۱/۷/۳۰).

۱-۷. ظلم‌ستیزی و اجرای عدالت

یکی از ارزش‌های اساسی جامعه منتظر، نبود ظلم و بی‌عدالتی و تحقق عدل و داد در حد ممکن و میسر است (خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۹/۳؛ ۱۳۸۷/۵/۲۷).

۱-۸. توانمندی مستمر و پایدار

جامعه منتظر، جامعه‌ای قوی و با اقتدار و توانمند است و همواره این قدرت و توانایی خود را حفظ و تقویت می‌کند، تا به نقطه پایانی و موعود خود برسد (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۷/۳۰).

۱-۹. قرار گرفتن در جهت آرمان‌شهر مهدوی

یکی از ارزش‌های بنیادین جامعه منتظر، قرار گرفتن و حرکت در جهت و مسیر جامعه موعود الهی و حکومت جهانی مهدوی است؛ یعنی باید در آن جهت، تلاش و کار کنیم (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۱۲/۲۷). ما امروز وظیفه داریم در آن جهت حرکت کنیم، تا برای ظهور آن بزرگوار آماده شویم (خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۶/۲۹).

۱-۱۰. آمادگی و پویایی

آماده‌بودن برای درک انقلاب جهانی مهدوی و یاری‌رسانی به نهضت پرشکوه مهدوی و داشتن نشاط و پویایی و فعالیت اثربخش در این راه، از ارزش‌های برجسته جامعه منتظر به شمار می‌رود (خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۶/۲۹؛ ۱۳۸۷/۵/۲۷).

۱-۱۱. حرکت به سمت اهداف روشن

حرکت درست و اصولی به مقصد روشن و تلاش همه جانبه برای تحقق اهداف

والای اسلام و امام زمان علیه السلام یک ارزش اساسی و بایسته در جامعه منتظر به شمار می‌رود (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۸/۲۲؛ ۱۳۹۰/۴/۱۸).

۱-۱-۱۲. عدم پذیرش وضع موجود

ارزش اساسی جامعه منتظر، عدم تحمل و پذیرش وضعیت ظالمانه و مفسدان جهان و وجود حکومت‌های جور و طاغوتی است. انتظار فرج یعنی قبول نکردن و رد کردن آن وضعیتی که بر اثر جهالت انسان‌ها، بر اثر اغراض بشری، بر زندگی انسانیت حاکم شده است. این معنای انتظار فرج است (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۵/۲۷).

۱-۱-۱۳. پرهیز از انزوا و بیهودگی

یکی دیگر از ارزش‌های محوری جامعه منتظر، پرهیز جدی از بی‌توجهی به مسائل جامعه و دوری از سکون و انزوا و عافیت‌طلبی و پوچی و بیهودگی است. در واقع این جامعه، جامعه فعال و پیشرو و آینده‌ساز است. اگر ما سرباز امام زمانیم، باید خود را برای مبارزه با این‌ها آماده کنیم (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۷/۳۰؛ ۱۳۸۷/۵/۲۷).

۱-۱-۱۴. توجه به نقش محوری امام زمان علیه السلام در جامعه

ولایت‌گرایی و انس و ارتباط آحاد جامعه با امام زمان و توجه قلبی به او یک ارزش محوری در جامعه منتظر است (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۱۲/۲۲).

۱-۱-۱۵. بصیرت و معرفت و نگرش جهانی

از ارزش‌های مهم جامعه منتظر، بصیرت عمیق و معرفت درست به امام زمان علیه السلام و مهم‌تر از همه، بینش و نگرش و رویکرد جهانی است. در واقع جامعه منتظر، یک جامعه محدود ملی و منطقه‌ای نیست؛ بلکه جامعه‌ای جهانی و فراگیر و فراملی است (خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۲/۲۰).

۱-۱-۱۶. نصرت و یاری امام زمان علیه السلام

از دیگر ارزش‌های مهم جامعه منتظر، پایبندی به این اصل است که انقلاب جهانی امام زمان با یاران قوی و انصار مبارز به پیروزی نهایی دست می‌یابد و همه منتظران باید

خود را برای نصرت امام خود آماده کنند. اگر ما سرباز امام زمانیم، باید خود را برای مبارزه آماده کنیم (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۷/۳۰).

۱-۱-۱۷. عمل‌گرایی و پرهیز از عافیت‌طلبی

کار و تلاش و عمل و دوری از راحت‌طلبی و سستی و عافیت‌طلبی، از ارزش‌های اصیل و بنیادین جامعه منتظر است. قبل از ظهور مهدی موعود، در میدان‌های مجاهدت، انسان‌های پاک امتحان می‌شوند (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰؛ ۱۳۸۷/۸/۲۷).

۱-۱-۱۸. رفتار عالمانه و تعمیق عقیده و عشق به مهدویت

جامعه منتظر، جامعه‌ای است که در همه آموزش‌های رسمی و غیررسمی و تبلیغات دینی و رفتارهای مختلف آحاد جامعه، عشق به امام زمان علیه السلام و اعتقاد راسخ به او یک ارزش بنیادین به شمار رود (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۴/۱۸).

۲-۱. اهداف اصلی

جامعه منتظر، جامعه‌ای است با اهداف متعالی و بنیادین که تحقق آن‌ها، این جامعه را در مسیر درست و آرمانی خود قرار می‌دهد و از کژتابی و انحراف و ضعف آن جلوگیری می‌کند. هدف‌های عالی، مجموعه‌ای از ارزش‌ها و آرمان‌های اغلب نانوشته هستند که از بیانیه رسمی سازمان فراتر می‌روند. هدف‌های عالی، ایده‌هایی اساسی‌اند که فعالیت‌ها بر اساس آن‌ها انجام می‌شود (خزایی و دیگران، ۱۳۹۴، ص ۴۹۵). هدف‌های اصلی و بلندمدت، مشخص می‌کنند که سازمان (یا کشور) قصد تحقق چه کاری را دارد و رهنمودی جهت‌دار در اداره، سازمان یا کشور ارائه می‌دهد. این اهداف باید به راهبردها و تاکتیک‌ها برگردانده شود (میرشاه ولایتی، ۱۳۸۸، ص ۸۱).

اهداف بنیادین که دلیل وجودی تشکیل حکومت هستند، از ارزش‌های اساسی اقتباس می‌شوند. این اهداف، ضمن بیان انگیزه آرمان، از ثبات و پایداری برخوردارند و شاخص مهمی برای یافتن مسیر می‌باشند. در واقع، اهداف بنیادین را فقط با پاسخ «چرا» می‌توان پیدا کرد؛ از این‌رو هنگام تدوین چشم‌انداز، پرسش‌های اساسی خود را در

مقابل طرح این پرسش قرار می‌دهیم که «چرا این برای شما مهم است؟» و از این طریق به اهداف بنیادین دست می‌یابیم (علی‌پور گرجی، ۱۳۹۲، ص ۳۶). بر این اساس، اهداف اصلی و بنیادین جامعه منتظر از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی عبارت است از:

۱-۲-۱. تحقق جامعه صالح و اخلاق محور

یکی از مهم‌ترین اهداف جامعه منتظر، طهارت اخلاقی و روحی آحاد جامعه و صالح و اخلاقی بودن آنان است، تا بتوانند وعده الهی در مورد حاکمیت صالحان (وعد الله الذین منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض) را محقق کنند. هر چه ما کار خیر و اصلاح درونی خود و تلاش برای اصلاح جامعه انجام بدهیم، آن عاقبت را دائماً نزدیک‌تر می‌کنیم (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۸/۲۲).

۱-۲-۲. رسیدن به وضعیت بهتر و پویاتر

جامعه منتظر، جامعه‌ای است که همواره درصدد اصلاح و بهبود وضع موجود خود و دیگران است و به هیچ عنوان ضعف و عقب‌گرد ندارد و به حداقل‌ها بسنده نمی‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۷۳/۱۱/۱۹).

۱-۲-۳. مجد و عظمت اسلام

یکی از هدف‌های اصلی جامعه منتظر، شکل‌گیری جامعه اسلامی با همه ابعاد و شاخصه‌های آن و نمایان کردن شکوه و عظمت اسلام برای جهانیان است، و این هدف تنها با انتظار پویا و سازنده محقق می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۰۷/۳۰).

۱-۲-۴. زمینه‌سازی ظهور و نزدیک‌کردن مقدمات آن

اصلی‌ترین و محوری‌ترین هدف جامعه منتظر نزدیک کردن ظهور و فراهم ساختن مقدمات و زمینه‌های سیاسی و فرهنگی و اجتماعی انقلاب جهانی مهدوی است. این هدف، جان‌مایه اصلی همه فعالیت‌ها و برنامه‌ریزی‌های جامعه منتظر است (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰). امروزه... روز فراهم ساختن زمینه برای حکومت حضرت مهدی علیه السلام است (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۱۰/۲۹).

۵-۲-۱. تغییر مسیر تاریخ و پیروزی حتمی

یکی از هدف‌های مهم جامعه منتظر، عبور سرفرازانه و پیروزمندانه از پیچ بزرگ تاریخی و تغییر مسیر و جهت تحولات تاریخی و جهانی است و همه این‌ها در راستای تمدن‌سازی نوین اسلامی و نزدیک‌شدن به جامعه موعود مهدوی است. جامعه منتظر، جامعه‌ای است که همواره درصدد اصلاح و بهبود وضع موجود خود و دیگران است و به هیچ عنوان ضعف و عقب‌گرد ندارد و به حداقل‌ها بسنده نمی‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۱۰/۱۹).

۶-۲-۱. شکل‌گیری جامعه اسلامی و حاکمیت اسلام و قرآن

جامعه منتظر باید در تحقق شکل‌گیری جامعه اسلامی و دولت اسلامی با تمام قوا و امکانات بکوشد و این هدف محوری را فراموش نکند. جامعه اسلامی مطلوب، جامعه‌ای است که به اصطلاح، جامعه تراز اسلامی محسوب گردد. جامعه منتظر، جامعه‌ای است که همواره درصدد اصلاح و بهبود وضع موجود خود و دیگران است و به هیچ عنوان ضعف و عقب‌گرد ندارد و به حداقل‌ها بسنده نمی‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۹۰ / ۷ / ۲۴).

۷-۲-۱. فراگیرکردن و گسترش اسلام در جهان

یکی از اهداف مهم جامعه منتظر، ترویج و گسترش و اشاعه دین اسلام در جهان و آشناساختن مردم دنیا با معارف دینی اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله به خصوص آموزه مهدویت و فرهنگ انتظار است. جامعه منتظر، جامعه‌ای است که همواره درصدد اصلاح و بهبود وضع موجود خود و دیگران است و به هیچ عنوان ضعف و عقب‌گرد ندارد و به حداقل‌ها بسنده نمی‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۵۹ / ۴ / ۶).

۸-۲-۱. استقرار عدالت و حکومت عدل مهدوی

«برجسته‌ترین شعار مهدویت، عبارت است از عدالت...؛ بنابراین انتظار منتظران مهدی موعود در درجه اول، انتظار استقرار عدالت است.»

جامعه منتظر، جامعه‌ای است که همواره درصدد اصلاح و بهبود وضع موجود خود و دیگران است و به هیچ عنوان ضعف و عقب‌گرد ندارد و به حداقل‌ها بسنده نمی‌کند (خامنه‌ای، ۳۰ / ۷ / ۱۳۸۱؛ ۱۳۷۱/۱۱/۱۸).

۲. توصیف آینده

دومین مؤلفه چشم‌انداز، آینده آرمانی است که خود از دو جزء تشکیل شده است. اول، هدف بلندپروازانه و جسورانه‌ای که ۱۰ تا ۳۰ سال آینده باید تحقق یابد، و دوم، ترسیم روشن آینده پس از رسیدن به آن هدف (توصیف چشم‌اندازی از آینده). هدف متهورانه که به اختصار به آن، بی‌هگک گویند، به معنای هدف بزرگ و سخت متهورانه است که معمولاً دستیابی به آن دهه‌ها طول می‌کشد و کوتاه‌مدت نیست. چشم‌اندازهای تصویری نیز تصاویر مطلوب از آینده هستند و ارتباط بسیار نزدیکی با احساسات و عواطف سازمانی دارند و به طریقی با عمیق‌ترین آرزوها در ارتباطند (احمدی، ۱۳۹۴، ص ۱۹۲).

۲-۱. اهداف مهیج و باشکوه جامعه منتظر

هدف‌های چشم‌انداز (بی‌هگک‌ها)، هدف‌های بزرگ، مهیج و بی‌باکانه یا اختصاراً «هدف‌های بمب»‌ای هستند که در افق چشم‌انداز شما محقق خواهند شد. اگر چشم‌انداز شما در افق بیست‌ساله نگاشته شده، این هدف‌ها نیز در افق زمانی بیست سال آینده تحقق خواهند یافت. ... بی‌هگک‌ها را نیز بر اساس اولویت باید دسته‌بندی کرد، تا اگر به دلیل شرایط مثلاً حذف یکی از آن‌ها ضروری شد، آن را حذف کرد که از همه اولویت کمتری دارد (ملکی‌فر، بی‌تا، ص ۸). هدف‌های باشکوه و بلندپروازانه (بی‌هگک‌ها)، باید آن قدر چالشی و جسورانه باشد که در شأن اهداف کلیدی سازمان یا کشور باشد و همه ارکان و اجزای آن را دربرگیرد و برای تحقق آن بین ۱۰ تا ۳۰ سال تلاش شود. هدف بلندپروازانه نباید صددرصد قابل تحقق باشد و تحقق بین ۵۰ تا ۷۰ درصد نیز قابل قبول است؛ اما سازمان باید تمام تلاش خود را برای تحقق آن انجام دهد. دومین جزء آینده آرمانی سازمان یا کشور، ترسیم آینده است که چگونگی

دست‌یابی به هدف بلندپروازانه را شرح می‌دهد. می‌توان آن را تبدیل چشم‌انداز از واژه و کلمه به تصویر دانست، تا به این ترتیب در ذهن افراد، باقی بماند. در واقع در این مؤلفه، به دنبال ماندگار کردن هدف‌های ده تا سی ساله در ذهن افراد هستیم. چشم‌انداز، ستاره شمال را به ما نشان می‌دهد که ما را هدایت و مسیرمان را مشخص می‌کند. چشم‌انداز همراه با اهداف جسورانه‌ای استفاده می‌شود که به مقصدهای مشخص در طول سفر تبدیل می‌شوند (جروم کلیتون گلن، ۱۳۹۳، صص ۱۲۹-۱۳۰). بر این اساس، هدف باشکوه جامعه منتظر، عبارت است از غایت یا نهایی که منتظران برای تحقق بخشیدن به آن می‌کوشند. این هدف‌ها مشخص‌کننده جهت اصلی جامعه و حلقه اتصال رسالت، دورنما و ارزش‌ها به مرحله اجرا است. این اهداف باشکوه و مهیج و شورآفرین را می‌توان برای جامعه منتظر، چنین تصویر و طراحی کرد:

۱-۱-۲. تحقق ظهور امام (ظهور ولایت عظمی)

همه برنامه‌ها و تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های جامعه منتظر، باید حول یک هدف بزرگ و باشکوه صورت بگیرد و آن، چیزی نیست، جز ظهور امام زمان علیه السلام و تحقق ولایت عظمای الهی (خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۱۰/۷؛ بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲).

۲-۱-۲. ایفای نقش پیش‌فعال و تغییر نقشه سیاسی دنیا

یکی از اهداف متهورانه و مهیج، تأثیرگذاری واقعی در دنیا و ایفای نقش برجسته و پیش‌فعال در راستای تحقق تمدن نوین اسلامی و پیروزی حق بر باطل است (خامنه‌ای، ۳۰/۷/۱۳۸۱).

۳-۱-۲. اضمحلال و تضعیف نظام باطل جهانی

یکی از هدف‌های بلندپروازانه و بی‌باکانه جامعه منتظر، تلاش برای زوال نظام سلطه در پرتو انتظار پویا و تقویت جبهه حق‌گرایان جهانی است (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۷/۳۰).

۴-۱-۲. تاسیس تمدن نوین اسلامی

یکی از اهداف متهورانه و باشکوه جامعه منتظر - که در بیانیه گام دوم انقلاب نیز به

صراحت بیان شده - تلاش برای تأسیس تمدن نوین اسلامی و قدم گذاشتن در وادی حکومت جهانی مهدوی است (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۸/۶؛ ۱۳۷۶/۵/۲۹).

۵-۱-۲. ایجاد نور امید و معنویت و ارزش‌مداری در جهان

جامعه منتظر، جامعه‌ای با فکر و ایده‌ای جهانی و فرمانطقه‌ای و فراملی است که می‌کوشد نور امید و معنویت و ارزش‌ها و اخلاقیات را در جهان زنده نگه دارد و آنان را به امام موعود رهنمون شود (خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۱۲/۱۱).

۶-۱-۲. نزدیک‌کردن بشریت به ظهور

جامعه منتظر نه تنها خود زمینه‌های نزدیک‌شدن ظهور را فراهم می‌سازد، بلکه همه بشریت را به آن سمت می‌کشاند و آنان را به ظهور امام زمان نزدیک و امیدوار می‌سازد (خامنه‌ای، ۱۳۶۰/۳/۲۹).

۷-۱-۲. توصیف چشم‌اندازی (وضعیت مطلوب جامعه منتظر)

با توجه به رهنمودها و بیانات رهبر معظم انقلاب درمورد انتظار و جامعه منتظر، می‌توان چشم‌انداز جامعه منتظر از دیدگاه ایشان را چنین توصیف کرد: جامعه و دولت اسلامی در حال حرکت به سمت صلاح و عدالت و توانمندی، با امید و آمادگی و پویایی بسیار بالا برای نزدیک کردن زمینه‌های ظهور و نصرت امام زمان عجل الله فرجه و ایفای نقش مهم در تحولات جهانی و شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی. بر این اساس است که رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: «منتظریم که دولت قدرتمند عدالت‌گستری بیاید و این غلبه ظلم و جور را دگرگون کند و نسیم عدل را بر زندگی انسان بوزاند، تا انسان‌ها احساس عدالت کنند. این نیاز همیشگی یک انسان زنده و یک انسان آگاه است» (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۵/۲۷).

ما منتظریم؛ یعنی این امید را داریم که با تلاش و مجاهدت و پیگیری، این دنیایی که به وسیله دشمنان خدا و شیاطین، از ظلمات جور و طغیان و ضعیف‌کشی و نکبت حاکمیت ستمگران و قلدوران و زورگویان پر شده است، در سایه تلاش و فعالیت بی‌وقفه ما، یک روز به جهانی تبدیل خواهد شد که در آن، انسانیت و ارزش‌های انسانی محترم

است و ستمگر و زورگو و ظالم و قلدر و متجاوز به حقوق انسان‌ها، فرصت و جایی برای اقدام و انجام خواسته و هوا و هوس خود، پیدا نخواهد کرد (خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۱۲/۱۱).

نتیجه‌گیری

در اندیشه رهبر معظم انقلاب، جامعه منتظر، جامعه‌ای ولایت‌محور است که بر اساس نظام امام و امت شکل می‌گیرد. امت در این جامعه، حامی و پیرو و همراه و همدل با رهبر جامعه است. جامعه منتظر، جامعه‌ای مقاوم است و صبر و پایداری در برابر سختی‌ها و دشمنان را سرلوحه کارهای خود قرار می‌دهد. جامعه منتظر، جامعه‌ای هوشیار است که در برابر فتنه‌ها، توطئه‌ها و تهدیدهای دشمنان خود را نمی‌بازد و تسلیم نمی‌شود. جامعه منتظر، جامعه متحد است و منتظران با انسجام و وحدت و همدلی و هم‌زبانی، به یکپارچگی و جامعه واحد می‌رسند. جامعه منتظر، جامعه‌ای صالح است و اعضای آن با رعایت ورع و اخلاق اسلامی و پرهیزگاری، لیاقت خود را برای درک عصر ظهور نشان می‌دهند. جامعه منتظر، جامعه‌ای استوار و بایقین است و در دوران سخت غیبت و نبود امام، بر تردیدها و تزلزل‌ها و سرگردانی‌ها و حیرت‌ها غلبه می‌کند. جامعه منتظر، جامعه‌ای بصیر است و از امتحانات و ابتلاها و فتنه‌های سخت آخرالزمان، با سربلندی و موفقیت بیرون می‌آید. جامعه منتظر، جامعه‌ای دین‌مدار است و با مشقت‌ها و سختی‌های زیاد و تلاش مضاعف و مجاهدانه، از دیانت و خداپرستی خود حراست می‌کند. جامعه منتظر، جامعه‌ای آینده‌نگر است و چشم‌انداز فرهنگی و سیاسی خود را جامعه آرمانی عصر ظهور قرار می‌دهد... در یک کلام، جامعه منتظر، جامعه‌ای تمدن‌ساز و زمینه‌ساز است که جامعه جهانی را به عصر ظهور و حکومت موعود مهدوی رهنمون می‌شود.

بر این اساس از دیدگاه رهبر معظم انقلاب، چشم‌انداز جامعه منتظر، تصویرپردازی از جامعه‌ای پویا، قدرتمند و بانشاط و امید و معنویت است که جهت‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌هایش بر پایه نزدیکی به ظهور و فراهم کردن مقدمات آن و در نتیجه، شکل‌دهی به تمدن نوین اسلامی است. با توجه به یافته‌های این مقاله برای تحقق جامعه منتظر، برنامه اقدامی مبتنی بر راهبردهای زیر ضروری است:

۱. خلق چشم‌انداز جامعه‌منتظر: جامعه ما نه تنها فاصله زیادی با جامعه آرمانی و مطلوب اسلام و آرمان‌شهر مهدوی دارد، بلکه فاصله فراوانی هم با جامعه‌منتظر دارد. انتظار باید روح اصلی این جامعه باشد که باعث تحرک و تعالی و تقویت فراوان جامعه می‌شود و ضمن امیدبخشی و روحیه‌بخشی، قدرت مضاعفی برای آینده‌سازی می‌دهد.
۲. تقویت آینده‌نگری مبتنی بر علم‌الانتظار: باید آینده‌پژوهی مبتنی بر انتظار پویا و سازنده - که بر اساس آینده آرمانی مهدوی شکل گرفته - در جامعه گسترش یابد و سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و سیاسی و اقتصادی کشور، مبتنی بر آن صورت گیرد.
۳. حاکمیت فرهنگ زیست‌اسلامی: جامعه‌منتظر به شدت نیازمند قرار گرفتن در مسیر اسلام و حاکمیت سبک زندگی دینی و شیوه زیست مسلمانانه است. ویژگی اصلی انتظار، دینداری مضاعف و ثبات عقیده، ورع و پرهیزگاری است که روح اسلام می‌باشد که باید مورد توجه جدی جامعه قرار گیرد.
۴. هویت‌بخشی صالحانه به جامعه: ویژگی اصلی جامعه‌منتظر، صالح بودن و حق‌گرایی است و لازم است یک انتخاب معنوی و اخلاقی انجام دهد و درصدد احیای فضایل انسانی در خود برآید، تا بتواند سنخیت و تشابه و تناسب لازم با جامعه موعود را داشته باشد.
۵. سخت‌گیری با کارگزاران نالایق و کج‌اندیش: جامعه‌منتظر برای رسیدن به هدف و مقصد خود، چاره‌ای ندارد جز اینکه با کارگزاران و صاحب‌منصبان کثرتار و دنیاگرا و... برخورد جدی و قدرتمند انجام دهد.
۶. اشتراک نظر بر آرمان‌های حداقلی جامعه‌منتظر: یقیناً جامعه مطلوب در هر برهه، دارای یک سری ویژگی‌ها، ابعاد و شاخصه‌ها است که تحقق آن‌ها در بالاترین سطح مورد انتظار دین است؛ اما چون امکانات و توان رسیدن به این اهداف و آرمان‌های والا برای هر جامعه‌ای مقدور نیست، به همین سبب باید حداقل‌های این اهداف و آرمان‌ها در نظر گرفته شود و برای تحقق آن‌ها اتحاد و اشتراک نظر به وجود آید.
۷. اعتماد و اتکای بالا به وعده‌ها و بشارت‌های الهی: امید و آینده‌نگری مثبت، زمانی در جامعه به وجود می‌آید و موجب حرکت و تلاش و پیشرفت می‌شود که جامعه

اتکا و اعتماد بالایی به وعده‌ها و بشارت‌های الهی داشته باشد و همه برنامه‌هایش را برای تحقق این وعده‌ها به کار گیرد.

۸. میثاق‌نامه مداوم با ولایت و امامت: جامعه منتظر، زمانی شکل می‌گیرد و پایدار و بااستقامت می‌شود که پیوندی ناگسستنی با ولی و امام جامعه داشته، و همواره در تبعیت از راه و ایده و فرهنگ او پیشتاز باشد.

۹. پالایش جدی جامعه از موانع و ضعف‌ها: جامعه برای مقاوم‌بودن در عرصه‌های مختلف، به پالایش و به‌سازی پیوسته و همیشگی نیاز دارد و باید بکوشد موانع و ناراستی‌ها را از خود دور کند. راهی جز تربیت و جامعه‌پذیر کردن اعضای جامعه، به‌خصوص جوانان نیست و نباید در این راه، کوتاهی کرد.

۱۰. انقلابی‌گری فرهنگی، سیاسی و اقتصادی: برای مقاوم‌بودن در آخرالزمان، باید روحیه انقلابی و آرمان‌گرایی در جامعه حفظ شود و سرسختی و مقاومت و استقلال‌طلبی در رأس قرار گیرد. انقلابی‌گری، یعنی پافشاری و جدیت در ایجاد دگرگونی‌های بزرگ و مداوم و پرهیز از رکود و رخوت و درجا زدن و محافظه‌کاری؛ به همین سبب، جامعه منتظر باید به طور مداوم در حال ایجاد تحول و تغییرات بزرگ و اساسی و رو به جلو در همه زمینه‌ها باشد و برای تحقق آرمان‌هایش به‌طور جدی مجاهده کند.

۱۱. تقویت فرهنگ مقاومتی: جامعه منتظر واقعی، جامعه‌ای است که دارای فرهنگ مقاومتی، سیاست مقاومتی و اقتصاد مقاومتی است. به عبارت روشن‌تر، چنین جامعه‌ای در حد اعلای اعتقاد و باورداشت دینی قرار دارد و در توحید، ولایت و امامت، ثابت‌قدم است و در عین حال بر تردیدها و تزلزل‌ها غلبه یافته، استقامت شگرفی در برابر وسوسه‌ها و شبهه‌سازی‌ها و تحریف‌ها و انحرافات دارد.

فهرست منابع

۱. احمدی، کیومرث. (۱۳۹۴). آینده‌پژوهی سازمانی. تهران: ترمه.
۲. اسکاچ پل، تدا. (۱۳۷۷). حکومت تحصیل‌دار و اسلام شیعه در انقلاب. در: مجموعه مقالات رهیافت‌های نظری بر انقلاب اسلامی. قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.
۳. پی کاتر، جان. (۱۳۸۶). رهبری تحول. تهران: مؤسسه تحقیقات و آموزش مدیریت.
۴. جروم کلیتون گلن. (۱۳۹۳). دانشنامه بزرگ روش‌های آینده‌پژوهی. تهران: آصف.
۵. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۵۹/۰۴/۰۶). در مقاله: شاخصه‌های جامعه منتظر از دیدگاه مقام معظم رهبری، نوشته محسن موحدی. برگرفته از سایت راسخون: <https://b2n.ir/154177>
۶. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۶۰/۰۳/۲۹). خطبه نماز جمعه تهران. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/498927>
۷. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۶۸/۱۲/۲۲). دیدار مسئولان و گروه کثیری از امت حزب‌الله در سالروز ولادت حضرت امام زمان علیه السلام. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/482728>
۸. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۶۸/۱۲/۲۷). دیدار مسئولان و قشرهای مختلف مردم. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/474698>
۹. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۶۹/۱۲/۱۱). بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد امام عصر علیه السلام. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/953776>
۱۰. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۰/۱۱/۳۰). در دیدار مردم قم. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/167698>
۱۱. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۱/۱۱/۱۸). در دیدار مهمانان خارجی دهه فجر و قشرهای مختلف مردم در روز نیمه‌شعبان. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/250198>

۱۲. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۳/۱۱/۱۹). دیدار فرماندهان، افسران عالی رتبه و درجه‌داران نیروی هوایی. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای

<https://b2n.ir/580972>

۱۳. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۴/۱۰/۱۷). بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جمع اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد حضرت ولی عصر علیه السلام. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر

حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/894797>

۱۴. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۶/۰۹/۲۵). دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد امام زمان علیه السلام. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای

<https://b2n.ir/494627>

۱۵. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۸/۰۹/۰۳). در جشن بزرگ منتظران ظهور همزمان با هفته بسیج و روز ولادت حضرت مهدی علیه السلام. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار

آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/307597>

۱۶. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۹/۰۸/۲۴). در اجتماع بزرگ مردم اراک. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/144143>

۱۷. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۹/۰۸/۲۲). در دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد خجسته امام زمان علیه السلام. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای

<https://b2n.ir/648280>

۱۸. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۱/۰۷/۳۰). در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه شعبان در مصلاهی تهران. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای

<https://b2n.ir/553847>

۱۹. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۳/۰۸/۰۶). بیانات در دیدار مسئولان نظام. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/847192>

۲۰. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۳/۱۰/۲۹). پیام به کنگره عظیم حج. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/812314>

۲۱. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۴/۰۲/۱۹). دیدار دانشجویان و اساتید دانشگاه‌های استان کرمان. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای

<https://b2n.ir/526063>

۲۲. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۴/۰۶/۲۹). بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اқشار مختلف مردم به مناسبت نیمه شعبان. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/978958>
۲۳. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۷/۰۵/۲۷). در دیدار اқشار مختلف مردم در روز نیمه شعبان. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/764203>
۲۴. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰/۰۴/۱۸). در دیدار اساتید و فارغ‌التحصیلان تخصصی مهدویت. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/754570>
۲۵. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰/۰۷/۲۴). در دیدار دانشجویان کرمانشاه. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/akermanshah>
۲۶. خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۰/۱۰/۱۹). در دیدار از علما، فضلا، طلاب و قشرهای مختلف مردم قم. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/353788>
۲۷. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۶/۰۲/۲۰). در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه السلام. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/991570>
۲۸. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۶۹/۱۰/۱۶). دیدار با اعضای شورای فرهنگی-اجتماعی زنان. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/496481>
۲۹. سهرابی، فرامرز. (۱۳۸۹). مهدویت و فلسفه تاریخ. قم: آینده روشن.
۳۰. صدر حاج سیدجوادی، احمد و دیگران. (۱۳۸۴). دائرةالمعارف تشیع. تهران: نشر شهید سعید محبّی.
۳۱. صدر، سیدمحمد. (۱۴۰۲ق). تاریخ الغیبه الکبری. لبنان: دار التعارف.
۳۲. علیپور گرجی، محمود. (۱۳۹۲). کاربرد روش چشم‌انداز در آزادی سیاسی در جمهوری اسلامی ایران، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

۳۳. کالینز، جیمز چارلز؛ جری، پوراس. (۱۳۹۱). ساختن برای ماندن. تهران: فردا.
۳۴. کریمی قهرودی، محمدرضا، فشارکی، مهدی و نظامی پور، قدیر. (۱۳۹۲). تدوین چشم‌انداز و الگوی بلوغ توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات سازمان در افق ۱۴۰۴ با رویکرد آینده‌نگاری. نشریه بهبود مدیریت، ۱۹(۷)، صص ۱۳۷-۱۶۱.
۳۵. مبینی دهکردی، علی؛ رضایی میرقائد، محسن. (۱۳۸۵). ایران آینده در افق چشم‌انداز. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۳۶. محبوبی‌منش، حسین. (۱۳۹۴). جامعه‌شناسی ارزش‌ها. بی‌جا: دانشگاه علوم انتظامی امین.
۳۷. مصطفوی، حسن. (۱۳۷۱). التحقیق. قم: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۳۸. مطهری، مرتضی. (۱۳۸۰). قیام و انقلاب مهدی از نگاه فلسفه تاریخ. قم: صدرا.
۳۹. ملکی‌فر، عقیل. (بی‌تا). برنامه‌ریزی استراتژیک؛ یک تصویر کلی. تهران: اندیشکده آصف.
۴۰. میرشاه ولایتی، فرزانه. (۱۳۸۸). راهنمای عملی تدوین چشم‌انداز. تهران: مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاع.
۴۱. ناظمی، امیر؛ خزایی، سعید؛ کاشانی، حامد؛ علیزاده، عزیز و حیدری، امیر هوشنگ. (۱۳۹۴). مبانی آینده‌پژوهی و روش‌های آن. تهران: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور.
۴۲. هاینز، اندی و پیتربیس، بی‌شاپ. (۱۳۹۵). تفکر درباره آینده. تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی